

Авдєєва Галина провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ВІДЕОЗАПИСИ ЯК ДОКАЗИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Перелік політичних, соціально-економічних та культурних прав людини у 1948 р. був вперше затверджений «Загальною декларацією прав людини» [1], однак цей документ мав лише рекомендаційний характер. Тому у 1966 р. Організацією об'єднаних націй на його основі був прийнятий єдиний міжнародний договір «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права» (Пакт) [2], який на сьогодні має обов'язкову юридичну силу у 193 країнах-членах ООН (в т. ч. – в Україні). Договір зобов'язує поважати громадянські і політичні права людей (право на життя, свободу слова та релігії, виборче право, право на справедливий суд та належну правову процедуру, тощо). У ст. 4 Пакту зазначено, що держави у період офіційно оголошеного надзвичайного (в т.ч. – воєнного) стану можуть обмежувати права людей, однак у п. 2 ст. 4 прямо заборонено обмежувати такі права: право на життя (ст. 6); право бути вільним від катувань або жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, покарань, або медичних чи наукових експериментів без згоди (ст. 7); свобода від рабства (ч. 1 ст. 8); право на законне кримінальне провадження (ст. 15), право на визнання правосуб'єктності (ст. 16); право на свободу думки, совісті і релігії (ст. 18) та ін.

Охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку є основними функціями Національної поліції України (ч. 1 ст.1 Закону України «Про національну поліцію»). [3].

Міжнародними актами з прав людини, на яких базується превентивна діяльність поліції щодо захисту прав громадян, окрім «Загальної декларації прав людини» і «Міжнародного пакту про цивільні та політичні права» є «Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами» від 2 грудня 1949 р., «Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод» від 4 листопада

1950 р., «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права» від 16 грудня 1966 р., «Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» від 10 грудня 1984 р. та ін. [5, с. 22-23]. В основу «Правил етичної поведінки поліцейських» [6] покладено правові норми, що містяться у Рекомендаціях Res. (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Європейський кодекс поліцейської етики» [7] та Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію». [8].

Згідно з ч. 1 ст. 307 Цивільного кодексу України відеозйомку фізичної особи можна здійснювати тільки за її згодою і лише відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру. [10]. Оскільки в ст. 23 Закону України «Про національну поліцію» зазначено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень та загроз публічній безпеці або припинення протиправної діяльності, на співробітників поліції не розповсюджуються зазначені норми Цивільного кодексу України.

Згідно зі ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» превентивними заходами є: перевірка документів особи, поверхнева перевірка і огляд, зупинення транспортного засобу, вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території, обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю, проникнення до житла чи іншого володіння особи, застосування технічних засобів фото- і відеозапису та ін.

Приймати рішення щодо необхідності та пропорційності поліцейського заходу співробітнику поліції часто доводиться швидко та в екстремальних умовах, коли зволікання може призвести до тяжких наслідків. Такі умови можуть спричинити прийняття помилкового рішення щодо застосування певних заходів, через що можуть бути порушені права і свободи людини. Це не відповідає ст. 3 Конституції України, в якій зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». [9].

Оскільки поліцейські заходи обмежують певні права і свободи людини (ч. 1 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію»), потенційно можуть виникати питання щодо їх законності. В таких випадках як докази законності використання превентивного заходу поліцейським можуть використовуватися не лише відеозаписи з його портативного відеореєстратора, який закріплюється на його форменому одязі, а й з автомобільних систем технічних приладів і технічних засобів, що встановлюються на службових транспортних засобах Національної поліції України. Процес застосування превентивного заходу може бути також зафіксований стаціонарною вуличною камерою відеоспостереження, відеореєстратором автомобіля, стаціонарною системою технічних приладів і технічних засобів в органах поліції, безпілотним літальним апаратом та ін.

Досягнення розумного балансу між превентивними і силовими діями щодо правопорушень завжди є і буде однією з головних проблем стратегії поліцейської

діяльності, тому встановлення обмежень прав і свобод, що можливі при застосуванні поліцейських заходів, повинно бути пропорційним цінностям правової держави, що захищається як основним законом, так й іншими законами держави. [5, с. 27].

У ст. 40 Кримінального кодексу України «Фізичний або психічний примус», ст. 39 «Крайня необхідність», п. 1 ст. 38 «Затримання особи, що вчинила злочин» визначено межі застосування фізичного та психологічного впливу з боку працівника поліції щодо правопорушника. У разі перевищення міри необхідної оборони (п. 3 ст. 38 КК України), межі крайньої необхідності (п. 2 ст. 39 КК України), поліцейський підлягає кримінальній відповідальності. [11].

Останніми роками у судах України все частіше предметом дослідження стають цифрові докази, однак у суддів виникають певні труднощі щодо визнання інформації у цифровій формі допустимими і достовірними доказами. Часто адвокати заявляють клопотання про недопустимість цифрового доказу через те, що спочатку з певного пристрою для запису інформація копіювалася на комп'ютер, а лише згодом – на оптичний диск, який потім надавався до суду як процесуальний носій доказу. Захисники вважають, що така копія не відповідає оригіналу тому, що при зміні носіїв інформації змінюється формат файлу. [12]. Це не відповідає дійсності тому, що однією з основних ознак інформації у цифровій формі є те, що всі її копії, зафіксовані на різних носіях, є ідентичними оригіналу (повністю співпадають за всіма ознаками, включаючи формат файлу). Не зважаючи на це Верховний Суд (ВС) в Ухвалі за справою №397/2588/13-к визнав недопустимим доказом виконаний під час проведення оперативно-розшукових заходів відео- та аудіозапис факту правопорушення. Суд встановив, що записи були копіями і їх визнано недопустимими доказами. [13].

Коломийський міськрайонний суд Івано-Франківської області у справі № 346/3940/21 не визнав відеозапис з нагрудної камери працівників патрульної поліції, який здійснювався під час оформлення адміністративного правопорушення, належним і допустимим доказом по справі через те, що відеозапис не був безперервним, а складався з декількох частин. [14]. На жаль, використання цього цифрового доказу стало неможливим через те, що поліцейським були порушені вимоги п. 5 розділу II «Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису», згідно з яким включення портативного відеореєстратора відбувається з моменту початку виконання службових обов'язків та/або спеціальної поліцейської операції, а відеозйомка ведеться безперервно до її завершення, крім випадків, пов'язаних з виникненням у поліцейського особистого приватного становища (відвідування вбиральні, перерви для приймання їжі тощо). [4].

Верховний Суд України у справі № 216/5226/16-а підтримав позицію судів попередніх інстанцій щодо не визнання належним і допустимим доказом відеозапису з нагрудної відеокамери інспектора поліції, який здійснював огляд і фіксацію місця

дорожньо-транспортної події. Суд зазначив, що основою для такого рішення слугувало те, що в записі відображені лише обставини вчинення правопорушення та не проведені заміри відстані на місці вчинення правопорушення. Колегія суддів зазначила, що належним доказом даного правопорушення є замір відстані на місці вчинення правопорушення під час його вчинення, що і підтверджувало б факт зупинки автомобіля менш ніж за 10 метрів від виїздів з прилеглих територій і безпосередньо в місці виїзду. [15].

Від компетенції співробітників правозастосовних органів (поліцейських, слідчих, оперативних працівників та ін.) та правильного застосування ними засобів відеозапису залежить, чи буде окремий цифровий доказ відігравати провідну роль у вирішенні конкретної справи, в т.ч. – щодо дотримання прав людини в превентивній діяльності поліції. Вони повинні знати базові технологічні характеристики цифрових пристроїв і цифрової інформації та чітко дотримуватись вимог нормативно-правових актів щодо їх застосування. Відповідна методична і довідкова література має бути розроблена і включена до програм підвищення кваліфікації окремо для кожної категорії співробітників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Universal Declaration of Human Rights. United Nations Department of Public Information, NY, 1948. [Online], available at: URL: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Міжнародний пакт про цивільні та політичні права. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 16.12.1966. Ратифіковано 19.10.1973. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 11.04.2023).
3. Про національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02.07.2015. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.04.2023).
4. Інструкція із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18 грудня 2018 р. № 1026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#Text> (дата звернення: 09.04.2023).
5. Правила етичної поведінки поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ України 09.11.2016 № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text> (дата звернення: 08.04.2023).
6. Європейський кодекс поліцейської етики: рекомендація Rec. (2001) 10 прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів. URL: <http://www.cm.coe.int/ta/rec/2001/2001r10.htm> (дата звернення: 05.04.2023).

7. Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію». Страсбург, 8 травня 1979 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu79314?an=2&ed=1979_05_08 (дата звернення: 11.04.2023).
8. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
9. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Редакція від 01.04.2023. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення : 09.04.2023).
10. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.
11. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
12. Судді ККС ВС обговорили проблемні питання допустимості електронних доказів під час судового розгляду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1202347/> (дата звернення: 08.04.2023).
13. Ухвала ВС від 29.05.2018 р. Справа №397/2588/13-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74475933> (дата звернення: 11.04.2023).
14. Постанова Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 15 листопада 2021 року у справі № 346/3940/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101212990> (дата звернення: 11.04.2023)
15. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 18.07.2019 у справі № 216/5226/16-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83105370> (дата звернення: 11.04.2023)